

سیدمحمد صدر هاشمی

سیدفرید قاسمی

نخستین تاریخ‌نگاران مطبوعات ایران مرکز نشین نبودند. رابینو در رشت، تربیت در تبریز، صدرهاشمی در اصفهان و چند تن دیگر در فرنگستان به این کار دست یازیدند. از میان کوشش‌های پژوهشگران سلف و محققان متقدم، کار سیدمحمد صدر هاشمی (۱۲۸۴، شمس‌آباد اصفهان - ۱۳۴۴، شاهزاده ابراهیم اصفهان) کارستانی است. حق نداریم با متر و معیار امروز، دیروز را اندازه‌گیری کنیم و برکار او خرده بگیریم و از کاستی‌ها و افتادگی‌هایش سخن به میان آوریم. این را شناخت ایران شصت، هفتاد سال پیش و وقوف به اوضاع و احوال و ابزار و امکانات آن روزگار به ما می‌گوید. دشواری‌های جست و جو برای بازیابی ادواری‌های دوره قاجار و پهلوی اول و نگارش ۱۱۸۶ مقاله و گزارش کوتاه و بلند و تدوین آن با عنوان تاریخ جراید و مجلات ایران را فقط کسانی واقفند که گام در این وادی نهاده‌اند. صدر هاشمی همه این دشواری‌ها را به جان خرید، چشمانش آب مروارید آورد. بینایی یک چشمش را از دست داد، اما از پای ننشست. طبیبان او را منع می‌کردند، ولی او به کار خود ادامه می‌داد و تا واپسین لحظه عمر - نیمه شب ۳۰ فروردین ۱۳۴۴ - خواند و گفت و نوشت. بیش از پنجاه سال از عمر شصت ساله‌اش را به تحصیل و با تحقیق و تدریس گذراند. در نوجوانی و جوانی همزمان در حوزه علمیه و مدرسه صارمیه اصفهان درس می‌خواند و درس می‌گفت. این دوره را که به پایان برد، رهسپار تهران شد و در رشته ادبیات دانشکده علوم معقول و منقول و رشته زبان فرانسوی دانش‌سرای عالی با رتبه نخست فارغ‌التحصیل شد. دو سال در زنجان و ملایر آموزگاری کرد و سپس برای ادامه خدمات فرهنگی به زادگاهش اصفهان بازگشت و به تدریس در دانشگاه و دبیرستان‌های این شهر پرداخت.

ده‌ها مقاله و رساله در مطبوعات معتبر و نیز تاریخ جراید و مجلات ایران، شعر و شاعری در عصر صفویه و تاریخ مفصل اصفهان را نوشت. تاریخ کربلا، تاریخ تمدن اسلام و عرب، عشاق قندهار، جادوگر مشهور را ترجمه کرد. تصحیح قصص الخاقانی و تذکرة الانساب نیز از اوست. یکصد و نود شماره هفته نامه چهلستون

را از ۱۸ شهریور ۱۳۳۰ تا ۲۰ شهریور ۱۳۳۴، انتشار داد.^۱ صدر هاشمی انگیزه خود را از نشر چهلستون چنین به قلم آورده است که «... برای این که در ردیف خدمتگزاران واقعی کشور محسوب گردم و از راه روزنامه‌نگاری نیز بتوانم خدمتی به آب و خاک کشور و هموطنان عزیز بنمایم به فکر گرفتن امتیاز و انتشار روزنامه چهلستون افتادم ... بنابراین روزنامه چهلستون بیشتر یک روزنامه ادبی، سیاسی، تاریخ، انتقادی خواهد بود...».

صدر هاشمی در مقام گرداندگی چهلستون در صدد برآمد از محل تکفروشی و آگهی، این هفته‌نامه را از حیث مالی خودکفا کند. از این رو، مکاتبه با تشکیلات دولتی و مؤسسه‌های خصوصی را برای جلب مشترک و جذب آگهی آغاز کرد و ۵ روز نخست حیات چهلستون ۲۰ نامه نوشت که بیستمین‌اش این است: «اداره محترم استانداری، خواهشمند است دستور فرمایند سهمیه آگهی‌های روزنامه چهلستون را از آن اداره مرتباً به دفتر روزنامه ارسال دارند. ضمناً یادآور می‌شود این روزنامه با سبکی مطلوب و مقالاتی متنوع منتشر می‌گردد. به قسمتی که از همان شماره اول تعداد زیادی از همشهریان و علاقه‌مندان تقاضای اشتراک آن را نموده و فعلاً از روزنامه‌های کثیرالانتشار اصفهان است. مدیر روزنامه چهلستون - محمد صدر هاشمی».

منصب‌داران آن روزگار اصفهان به هیچ یک از نامه‌های صدرهاشمی ترتیب اثر ندادند و بیشترشان ذیل نامه نوشتند:

«آگهی نداریم مدتی است. در صورتی پیدا شد اقدام خواهد شد. بایگانی شود».

گرفتاری‌های پیدا و پنهان روزنامه‌داری جان و جهان صدر هاشمی را فرسود تا جایی که در آخرین شماره چهلستون نوشت: «... روزنامه‌نویسی در این کشور حالت سهل و ممتنع را دارد، یعنی مردم تصور می‌کنند این حرفه و شغل نیز مانند سایر کارها ممکن است با داشتن سرمایه مادی و معنوی آن را به کار انداخت و به نشر روزنامه پرداخت، در صورتی که در عمل چنین نیست و به قول طرفا هزار نکته باریکتر از مو این جاست...».

صدر هاشمی با نشر شماره ۱۹۰ چهلستون عطای روزنامه‌داری را به لقایش بخشید، اما نگارش مقاله‌های تحقیقی‌اش تداوم پیدا کرد و مجله‌های چاپ تهران را برای نشر نوشته‌هایش برگزید تا این که دیده از جهان فرو بست و در تخت فولاد اصفهان به خاک سپرده شد. یک ماه پس از درگذشت صدر هاشمی، برادرانش در اردیبهشت ۱۳۴۴ مجموعه کم نظیر او را به کتابخانه مرکزی دانشگاه اصفهان بخشیدند. نامش ماندگار، یادش گرمی و روانش آرمیده باد.

روزگاری که در تدارک دومین شماره پژوهش‌نامه تاریخ مطبوعات ایران بودم، استاد سیف‌الله وحیدنیا مقاله‌ای برایم فرستاد با عنوان «یاد و خاطره‌ای از دو استاد». این مقاله که در سال ۱۳۷۶ نگارش یافته و تاکنون منتشر نشده است، برای اولین بار در همین شماره مجله پیام بهارستان انتشار یافته است.

پی‌نوشت:

۱. «چشمانش آب مروارید آورد ... صدر هاشمی». سیدفرید قاسمی، حیات نو، ش ۸۰۲ دی ۱۳۸۱، ص ۷.

جلد سوم

تاریخ

جراید و مجلات ایران

تألیف

پروفسور شگانه علوم اسلامیات و تاریخ
آقای

پرتال جامع علوم انسانی

محمد - صدر هاشمی

اصفهان

اصفهان
روزنامه چهارستون

تاریخ ۲۳ شهریور ماه ۱۳۳۰

شماره ۲۰

بیوست ندارد

سید فرید قاسمی
شماره ۱۰۹۷۵

اداره محترم! این بنده را در این روزنامه
چهارستون در این روزنامه
چهارستون در این روزنامه
چهارستون در این روزنامه

خواهشمند است دستور فرمایند سهمیه آلبومهای روزنامه چهارستون را

از آن اداره مرتباً بدفتره روزنامه ارسال دارند. ضمناً یادآور میشود

این روزنامه با سبکی مطلوب و مطالبی متنوع منتشر میگردد بقسمیکه از

همان شماره اول تعداد زیادی از همشهریان و علاقه مندان تقاضای

اشتراک آنرا نموده و فعلاً از روزنامه های کثیرالانتشار این اوضاع است.

مدیر روزنامه چهارستون - سید محمد صدر هاشمی

سید محمد صدر هاشمی

۱۰ شهریور
۱۳۳۰